

Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta

Kyselytutkimuksen tulosten pohdintaa

NOORA ELLONEN & TARJA PÖSÖ & KIRSI PELTONEN

Johdanto

Tässä kirjoituksessa keskitymme kahteen havaintoon, jotka löysimme laajasta pienten lasten äideille suunnatun kyselyaineiston analyysistä (Peltonen & al. 2014). Analyysi toi näkyviin ensinnäkin sen, että osa pienten lasten äideistä käyttää vakavaa fyysistä väkivaltaa lastensa kasvatuksessa. Toinen havainto liittyy siihen, että näitä äitejä yhdistävät tietynlaiset väkivaltaan ja vanhemmuuteen liittyvät kokemukset. Vakavaa fyysistä väkivaltaa lastensa kasvatuksessa käytävillä äideillä on enemmän omia kokemuksia ruumiillisesta kurituksesta omassa lapsuudessaan, ja vakavan väkivallan lisäksi he käyttävät oman lapsensa kasvatuksessa myös lievempiä, niin sanotun kuritusväkivallan muotoja (tukistus, luunappi yms.). Lisäksi näitä äitejä yhdistää epätydyttävät kokemukset palveluista. He ovat hakeneet apua vanhemmuuteen liittyvissä ongelmissa mutta pitävät saamaansa apua riittämättömänä ja epätarkoituksenmukaisena.

Ensimmäinen havainto ei ole sinällään yllättävä, sillä väkivallan uhrin ja väkivallan tekijän samanaikaisuus on väkivaltatutkimuksessa tunnistettu asia (Kivivuori 1999; Kivivuori 2008; Lauritsen & al. 1991). Epätydyttävät palvelukokemukset eivät ole myöskään tavattomia lapsiperheiden palveluissa (esim. Perälä & al. 2011) eivätkä varsinkaan lähisuhdeväkivallan ongelmissa (esim. Ojuri 2004; Laitinen 2004; Hurtig 2013). Näiden asioiden yhdistyminen lapsiaan pahoinpitelevien naisten kokemuksina ansaitsee kuitenkin erityisen huomion, koska Suomessa ajankoh-

taisesti kysytään, onko meillä riittävästi palveluita ja kehittyneitä väkivaltatyön muotoja (Husso & al. 2014). Haluamme osallistua tähän keskusteluun empiirisen analyysin pohjalta, joka on julkaistu kokonaisuudessaan toisaalla (Peltonen & al. 2014). Tämän tekstin tarkoitus on tuoda analyysin tulokset kotimaiseen keskusteluun.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksesta

Lapsiin kotonaan kohdistuvan väkivallan esiintyvyyden tutkiminen koetaan usein hyvin haasteelliseksi. Perinteisesti sitä on tutkittu viranomais-tietoon pohjautuvin rekisteriaineistoin (esim. DiScala & al. 2000), mutta nykyään tiedetään hyvin, että tämän tyyppisissä aineistoissa on puutteita, erityisesti juuri esiintyvyyden näkökulmasta. Vain murto-osa lapsiin kotonaan kohdistuvasta väkivallasta tulee esimerkiksi poliisin tietoon (Kuoppamäki & al. 2011). Lisäksi väkivallan esiintyvyyden tutkimista vaikeuttaa se, että vaikka väkivallasta keskustellaan nykyään avoimemmin kuin ennen, erityisesti naisten lapsiinsa kohdistama väkivalta on kulttuurissamme edelleen tabu. Näin on erityisesti silloin, kun puhutaan vakavan väkivallan käytöstä, kuten lapsen lyömisestä tai hyvin pienen lapsen ravistelusta.

Itseilmoitusperiaatteeseen perustuvien kyselytutkimusten lisääntyttyä lapsiin kotonaan kohdistuvasta väkivallasta on alettu saada luotettavimpia esiintyvyydestietoja (esim. Ellonen & al. 2008; Fagerlund & al. 2014; Finkelhor & al. 2005; Helweg-Larsen & al. 2009). Vaikka itseilmoitusmenetelmään liittyvät arkojen aiheiden kyselytutkimuksiin yleisesti liittyvät ali- ja ylitraportoimisen

Ellonen työskentelee tutkijatohtorina Suomen Akatemian rahoittamana (252106).

riskit, on erityisesti kriminologisessa kirjallisuudessa todettu niiden kartoittavan parhaiten väkivaltakokemuksia juuri yleisyyden näkökulmasta (Ellis & al. 2010). Uusimpien lapsille itselleen suunnattujen itseilmoitusmenetelmään perustuvien tutkimusten mukaan 1–2 prosenttia suomalaisista lapsista ja nuorista on kokenut vakavaa fyysistä väkivaltaa vanhempiensa taholta vuoden aikana (Fagerlund & al. 2014). Vastaava luku on raportoitu tanskalaisten nuorten joukossa (Heweg-Larsen & al. 2009). Vanhemmilta kysytyssä 2 prosenttia ruotsalaisista äideistä ja 3 prosenttia isistä raportoi käyttäneensä vakavaksi luokiteltua fyysistä väkivaltaa lapsiinsa vuoden aikana (Janson & al. 2011).

Väkivallan esiintyvyyttä enemmän on tutkittu tekijöitä, jotka altistavat lapset väkivaltakokemuksille tai vanhemmat väkivallan käytölle. Tässä kirjallisuudessa riskitekijät jaetaan usein lapseen, perheeseen ja vanhempaan itseensä liittyviin tekijöihin. Lapseen liittyvistä tekijöistä muun muassa lapsen fyysisen, henkisen tai kehityksellisen vamman tai viiveen on osoitettu olevan yhteydessä kohonneeseen riskiin joutua väkivallan kohteeksi kotona samoin kuin sen, jos lapsessa on jotain piirteitä, jotka vanhemmat kokevat erityisen ärsyttäväksi (Heinonen & Ellonen 2013; Newton & Vandeven 2005). Perheeseen liittyvistä tekijöistä kansainvälisessä kirjallisuudessa on eniten tutkittu perheen sosioekonomista asemaa kuvaavien piirteiden merkitystä väkivaltakokemuksiin. Lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöiksi on osoitettu muun muassa perheen korkea lapsiluku, matalat tulot ja vanhempien työttömyys (Clément & Bouchard 2005; Wolfner & Gelles 1993).

Kotimaisessa tutkimuksessa on kuitenkin raportoitu erilaisiakin tuloksia. Suomalaiseen aineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan vanhempien työttömyydellä tai taloushuoilla ei olisi nykyään enää samanlaista merkitsevää yhteyttä lasten väkivaltakokemuksiin kotona (Ellonen & Salmi 2011) kuin oli havaittavissa vielä noin 30 vuotta sitten (Sariola 1990). On myös osoitettu, että erilaiset perhe-elämän kriisit (Clément & Bouchard 2005; Sprang & al. 2005) sekä perheväkivalta laajemmassa mittakaavassa ovat yhteydessä lisääntyneeseen riskiin käyttää väkivaltaa lapsia kohtaan (Di Lauro 2004; Nair & al. 2003).

Vanhempaan liittyvistä tekijöistä merkittäviksi riskitekijöiksi on nostettu nuori ikä ja matala koulutus (Nair & al. 2003), mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö (Clément & Bouchard

2005; Di Lauro 2004; Nair & al. 2003) sekä rikoskäyttäytyminen (Ricci & al. 2003). Lisäksi tutkimukset ovat osoittaneet yhteyden vanhemman omien lapsuuden ajan väkivaltakokemusten ja oman väkivallaisen käyttäytymisen välillä (Clément & Bouchard 2005). Niin ikään tietynlaisten kasvatusasenteiden (Clément & Bouchard 2005; DiLauro 2004) ja lapsen liittyvien epärealististen odotusten sekä vanhemman väkivallaisen käyttäytymisen välillä on havaittu yhteys (DiLauro 2004; Ricci & al. 2003). Väkivaltaisesti lastaan kohtaan käyttäytyvät vanhemmat ovat useammin myös stressaantuneita kuin muut vanhemmat (Miller-Perrin & Perrin 2007; Whipple & Webster-Stratton 1991).

Vaikka lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöitä on tutkittu jo paljon, haluamme tuoda myös oman näkemyksemme tähän kirjoon, sillä näemme tuossa kirjallisuudessa useita puutteita. Aikaisempi kansainvälinen kirjallisuus antaa pitkälti olettaa, että vanhemman väkivallaisen käyttäytymisen riskitekijät nousevat erityisesti perheen sosioekonomisesta taustasta. Samalla kuitenkin toiset tutkimukset antavat viitteitä myös muunlaisten tekijöiden merkityksestä, kuten kasvatusasenteiden, stressin ja omien väkivaltakokemusten yhteydestä väkivallan käyttöön. Miten nämä tekijät suhteutuvat toisiinsa? Vastaus on epäselvä, koska näiden tekijöiden tarkastelu samassa analyysissä on harvinaista. Tämä on mielestämme kirjallisuuden merkittävin puute. Riskitekijöitä tarkastellaan yksitellen unohtaen tekijöiden väliset yhteydet ja perheen tilanne kokonaisuutena. Riskikirjallisuudesta puuttuu kokonaan myös avun pyytämisen tai saamisen näkökulma. Suurin osa edellä kuvatuista riskitekijöistä on ilmiöitä, jotka jossain vaiheessa koskettavat useimpia vanhempia. Näkimmäkin olennaisena tarkastella myös sitä, miten vanhempi osaa suhtautua näihin tekijöihin. Vanhemmuuden haasteisiin suhtautumisessa on toki monta tapaa ja ulottuvuutta, mutta mielestämme yksi merkittävä tekijä on se, onko vanhempi hakenut tai saanut ammatillista apua vanhemmuuden haasteisiin.

Analyysimme antaa siis vastauksen siihen, ovatko juuri sosioekonomiset tekijät niitä, jotka suomalaisten pienten lasten vanhempien joukossa nostavat lapsiin kohdistuvan vakavan väkivallan käytön riskiä, vai ovatko muut perheeseen tai vanhemmuuteen liittyvät tekijät merkityksellisempiä. Näinä muina tekijöinä otamme mukaan aikaisemmissa tutkimuksissa merkityksellisiksi osoitetut te-

kijät: kuritusväkivaltakokemukset omassa lapsuudessa, kuritusväkivallan käytön hyväksymisen, kokemukset parisuhdeväkivallasta, alkoholin tai muiden päihteiden käytön sekä stressin ja väsymyksen. Lisäksi analyysiin on otettu mukaan vanhempien tieto kuritusväkivallan kriminalisoinnista Suomessa sekä vanhemman palvelukokemukset vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa.

Lapsiin kohdistuva väkivalta ja palvelujärjestelmä

Palvelut, jotka liittyvät vanhempien lapsiinsa kohdistamaan väkivaltaan, voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan: suojelullisiin, terapeutteihin ja selvitteleviin (Ellonen & Pösö, 2014). Suojelulliset palvelut viittaavat niihin toimiin, jotka pyrkivät suojelemaan lasta väkivallalta. Välillisesti tietty vanhempien asenteisiin, kasvatukseen ja psykososiaalitaloudellisiin resursseihin liittyvät toimet ovat suojelullisia, koska niiden kautta pyritään ehkäisemään tilanteita, joissa väkivaltaa syntyy. Välitöntä suojelua edustavat ne lastensuojelun toimenpiteet, joissa lapsia suojellaan vanhemmitaan esimerkiksi sijoittamalla lapsi kodin ulkopuolelle muiden kuin vanhempien arkiseen kasvatukseen. Terapeuttisia palveluita ovat ne, joissa väkivallan uhreja tai tekijöitä autetaan ymmärtämään väkivaltakokemuksia ja toisaalta muuttamaan väkivaltaista käyttäytymistä. Ne voivat keskittyä nimenomaisesti väkivaltaan tai käsittelevät sitä välillisesti esimerkiksi osana traumakokemuksia. Selvitteleviä palveluita ovat puolestaan ne, joissa selvitetään tapahtuneen väkivallan luonnetta ja jotka voivat johtaa väkivallan käytön sanktiointiin. Nämä tehtävät kuuluvat ensisijaisesti poliisille ja oikeuslaitokselle.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen ja käsittely ei ole ongelmatonta missään edellä mainitussa palvelutyypissä. Palveluita edustavien asiantuntijoiden haastattelututkimuksen (Humpi & Ellonen 2010) mukaan väkivalta tunnustetaan ja se käynnistää toimenpiteitä, mikäli väkivallasta on kiistatonta näyttöä. Näin vastasivat lasten parissa työskentelevät varhaiskasvatuksen, koulun, terveydenhuollon, lastensuojelun ja poliisin toimijat. Haastattelut valottivat myös sitä, että tunnistamista ja puuttumista tukee organisaation toimintakulttuuri: mikäli organisaatiossa on selkeät toimintaohjeet ja menettelytavat lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmitulosta tai siihen liittyvän epä-

lyin käsittelystä, on palveluiden käynnistäminen todennäköisempää kuin silloin, kun yhteisten linjausten puuttuessa ratkaisu on yksittäisen työntekijän harkinnassa. Jos väkivallasta ei ole yksiselitteistä näyttöä, vanhempien selitys esimerkiksi lapsessa havaittaville jäljille on relevantti ja/tai lapsen oma kertoma on ristiriitainen, on kynnys ilmoituksen tekoon toiselle viranomaiselle (lastensuojeluun tai poliisille) korkea. Tätä on kutsuttu epäroiväksi asiantuntijareagoinniksi (Ellonen & Pösö, 2014). Epäroivästä asiantuntijareagoinnista huolimatta toimijat pyrkivät tukemaan lasta omassa organisaatiossa oman asiantuntemuksen avulla. Epärointi rajautuu tällöin vain toisille viranomaisille ilmoittamiseen ja siten olemassa olevien säännösten rikkomiseen. Tätä perustellaan yleensä sillä, että lapsi ei hyödy väkivaltaepäilyä ilmoittamisesta (mt).

Monissa ajankohtaisanalyysissä on tuotu esiin väkivaltaan liittyvien palveluiden vähäisyys ja sattumanvaraisuus Suomessa. Väkivallan uhreille suunnatut palvelut ovat pitkälti kolmannen sektorin palveluita, kuten rikosten uhreille ylipäänsä (Honkatukia 2011), ilman kattavaa julkisen vallan tarjoamaa palveluverkkoa. Sama koskee väkivaltaisesti toimivien palveluja lukuun ottamatta selvittelevää poliisitointia. Turvakotiverkoston riittämättömyyttä (Laine 2010) ja yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun ongelmia, kuten resurssien riittämättömyyttä ja osaamisen epätasaista jakautumista (esim. Toimiva lastensuojelu 2013), on tuotu esiin useissa yhteyksissä. Vastaavasti viranomaisten välisen tiedonkulun ja yhteisvastuun ongelmia on raportoitu vakavien lasten väkivaltatapausten yhteydessä (8-vuotiaan ..., 2013) yhtä lailla kuin osana yleistä toimintatapaa (Humpi & Ellonen 2010). Siksi on syytä olettaa, että lasta vanhempien väkivallalta suojelevat palvelut ovat sattumanvaraisia niin uhrina olevan lapsen kuin väkivaltaisesti toimivan äidin näkökulmasta.

Aineisto ja menetelmä

Analyysi perustuu kyselytutkimukseen, johon on vastannut yhteensä 3 170 alle 13-vuotiaan lapsen vanhempaa. Koska tutkimuksen ensisijainen kiinnostus oli aikuisten lapsiinsa kohdistamissa toimissa, muodostettiin tutkimuksen kohdejoukko lapsista. Tutkimuksen perusjoukkona olivat alle 13-vuotiaat (vuosina 1999–2011 syntyneet) Manner-Suomessa vakinaisesti asuvat lapset, joiden äi-

dinkieli on suomi tai ruotsi. Alkuperäisen otoksen koko oli 6 000 lasta, ja se poimittiin syyskuussa 2011 systemaattisella satunnaisotannalla Tilastokeskuksen Suomen väestöä koskevasta tietokannasta. Poimintaa varten otantakehikkona käytetty tietokanta lajiteltiin kotipaikkatunnuksen mukaan, jolloin saatiin alueellisesti oikein jakautunut otos. Kysely lähetettiin otokseen kuuluvan lapsen huoltajille, joista toista pyydettiin vastaamaan kyselyyn. Huoltajat saivat itse päättää, kumpi kyselyyn vastasi. Kyselyn vastausprosentti oli 53. Suurin osa vastaajista (88 %) oli äitejä, joihin tässäkin analyysissä keskitytään. Äitejä oli yhteensä 2 768, joista analyysiin otettiin mukaan ne, jotka ovat vastanneet kaikkiin väkivaltaa koskeviin kysymyksiin. Analyysissä on siten mukana 2 716 äitiä (otoksesta ja tutkimuksen toteutuksesta tarkemmin Ellonen 2012).

Kyselylomake perustuu Ruotsissa jo useampana vuonna tehtyyn kyselyyn vanhempien käyttäytymisestä ja asenteista lastaan kohtaan (Janson & al. 2011). Tähän suomalaiseen tutkimukseen kysymykset vanhempien käyttäytymisestä käännettiin suomeksi ja suomenruotsiksi. Vanhemmilta kysyttiin, kuinka monta kertaa olet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ristiriitatilanteissa tehnyt seuraavia asioita. Vaihtoehtoja oli yhteensä 20 aina asiasta keskustelemisesta esineellä lyömiseen. Kysymyspatteristo on muunnos laajasti käytetystä perheväkivallan mittaristosta *Conflict Tactic Scale* (Straus & al. 1998). Vastaajaa pyydettiin valitsemaan kunkin teon kohdalla seuraavista vaihtoehdoista: En lainkaan, 1–2 kertaa, 3–10 kertaa, useammin kuin 10 kertaa, olen toiminut näin, mutta en muista montako kertaa.

Tässä analyysissä keskitytään vakavan väkivallan käyttöön. Vakavaksi väkivallaksi luokiteltiin lapsen läimäisy tai lyöminen, potkaiseminen tai nyrkillä lyöminen, lapsen lyöminen esineellä tai sen yrittäminen, pureminen ja lapsen ravistelu. Kuten muissakin tutkimuksissa (Clément & Bouchard 2005; Straus & al. 1998), ravistelu huomioitiin vakavaksi teoksi vain alle 2-vuotiaiden osalta. Vakavan väkivallan teoista muodostettiin dikotominen summamuuttuja niin, että vanhempi oli tehnyt jotain edellä mainittua tekoa vähintään kerran tai ei mitään niistä kertaakaan (1/0). Summamuuttujassa painottuu läimäisy ja lyöminen, jota yksittäisenä tekona raportoi 4,2 prosenttia äideistä, kun muita tekoja raportoi 0,1–0,4 prosenttia äideistä. Analyysissä käytetyt taustamuuttujat on nähtävissä taulukossa 1.

Analyysi tehtiin logistisella regressioanalyysillä, jossa äidin väkivaltaista käyttäytymistä selitettiin yhteensä 20 selittävällä muuttujalla. Ensin kaikki 20 selittävää muuttujaa lisättiin malliin kerralla. Kolmen muuttujan kohdalla varianssi oli erityisen pieni, joten ne muuttujat poistettiin jatkomalleista. Jäljelle jääneistä 17 muuttujasta tehtiin lopullinen analyysi. Nämä muuttujat olivat: äidin suhde lapseen (biologinen äiti / äitipuoli tai adoptioäiti), alkoholin ja päihteiden käyttö sekä tietämys kuritusväkivallan kriminalisoinnista. Nämä 17 muuttujaa lisättiin analyysiin kolmessa eri ryhmässä: perheeseen liittyvät tekijät, lapsen liittyvät tekijät ja äitiin/vanhemmukseen liittyvät tekijät. Tehty mallinnus ennusti hyvin vakavan väkivallan käyttöä (Omnibus testi: $\chi^2 = 191,32$; $p = ,000$), mallinnus istui aineistoon hyvin (Hosmer–Lemeshow χ^2 testi: $\chi^2 = 7,72$; $p > ,10$), minkään selittävän muuttujan keskihajonta ei ollut yli 2,2 ja malli selitti 24 prosenttia varianssista ja ennusti oikein 95 prosenttia tapauksista. Tulokset on raportoitu OR-kertoimin sekä 95 prosentin luottamusvälillä. Analyysi tehtiin SPSS versioilla 19.

Äitien vakavan väkivallan käytön määrä

Analyysin mukaan noin 6 prosenttia äideistä raportoi käyttäneensä vakavaa väkivaltaa lapseensa kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Vakavaa väkivaltaa käyttävät äidit ja äidit, jotka eivät ole käyttäneet vakavaa väkivaltaa, on kuvattu taulukossa 1 analyysissä käytettyjen taustamuuttujien mukaan.

Äitien vakavan väkivallan käytön selittäjät

Riskitekijöistä merkittävimmiten vakavan väkivallan käytön ennustajiksi nousi se, että äiti käyttää myös lievempiä ns. kuritusväkivallan muotoja lapseensa (tukistaminen, luunappi yms.) (taulukko 2). Kuritusväkivaltaa käyttävillä äideillä on 11 kertaa suurempi todennäköisyys käyttää lapseensa myös vakavaa väkivaltaa verrattuna niihin äiteihin, jotka eivät käytä kuritusväkivaltaa. Myös äidin omat kokemuksen kuritusväkivallasta lisäsi vakavan väkivallan käytön riskiä. Tässä riskikerroin oli 2,5. Myös stressiä kokevilla äideillä oli kaksi kertaa suurempi todennäköisyys turvautua vakavan väkivallan käyttöön kuin äideillä, jotka eivät kokeneet stressiä. Viimeiseksi merkittäväk-

Taulukko 1. Äitien vakavan väkivallan käyttö taustamuuttujien mukaan, % (n).

	Ei käytä vakavaa fyysistä väkivaltaa % (n)	Käyttää vakavaa fyysistä väkivaltaa % (n)
Kaikki	94,5 (2 566)	5,5 (150)
Perheeseen liittyvät tekijät		
<i>Äidin suhde lapseen</i>		
Biologinen äiti	99,3 (2 548)	88 (132)
Äitipuoli/adoptioäiti/sijaisäiti (1)	0,7 (19)	12 (9)
Lasten määrä perheessä (jatkuva muuttuja)		
1	20 (511)	17 (25)
2	44 (1 130)	36 (54)
3	23 (591)	31 (47)
4 tai enemmän	19 (317)	16 (24)
<i>Parisuhde</i>		
Naimisissa tai asuu lapsen biologisen isän kanssa = 0	84 (2 146)	84 (125)
Naimisissa tai asuu jonkun muun kanssa = 1	6 (144)	6 (11)
Yksinhuoltaja = 2	10 (267)	10 (14)
<i>Huoli taloudellisesta tilanteesta</i>		
Ei huolta = 0	37 (957)	30 (45)
Huolia = 1	62 (1 596)	70 (105)
Lapsen liittyvät tekijät		
<i>Lapsen ikä</i>		
0–2	24 (611)	21 (32)
3–6	31 (800)	39,5 (59)
7–12	45 (1 155)	39,5 (59)
<i>Lapsen sukupuoli</i>		
Poika = 0	50 (1 278)	60 (89)
Tyttö = 1	50 (1 288)	40 (60)
<i>Lapsella erityistarpeita</i>		
Ei = 0	82 (2 090)	69 (103)
Kyllä = 1	475 (18)	31 (46)
<i>Lapsella pitkäaikaissairaus tai vamma</i>		
Ei = 0	81 (2 084)	76 (114)
Kyllä = 1	19 (402)	24 (36)
Äitiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät		
<i>Äidin ikä</i>		
42–55	32 (817)	42 (63)
32–41	46 (1 183)	44 (66)
20–31	22 (563)	14 (21)
<i>Koulutus</i>		
Ammatillinen koulutus tai korkeakoulutus = 0	90 (2 320)	89 (132)
Ei koulutusta tai pelkkä peruskoulu = 1	9 (232)	11 (18)

Työtilanne		
Töissä, yrittäjä, opiskelija = 0	71 (1 824)	67 (101)
Vanhempainvapaalla, kotiäiti = 1	24 (620)	27 (40)
Sairauslomalla, varhaiseläkkeellä, työtön = 2	5 (113)	6 (9)
<i>Omat kokemukset kuritusväkivallasta</i>		
Ei = 0	41 (1 217)	24 (36)
Kyllä = 1	53 (1 348)	76 (114)
<i>Kuritusväkivallan hyväksyminen</i>		
Ei = 0	75 (1 933)	61 (91)
Kyllä = 1	24 (605)	39 (59)
<i>Kuritusväkivallan käyttö omaan lapseen</i>		
Ei = 0	58 (1 484)	16 (25)
Kyllä = 1	41 (1 061)	84 (125)
<i>Tieto kuritusväkivallan kriminalisoinnista</i>		
Lainsäädäntö kieltää lapsen ruumiillisen kurittamisen = 0	99 (2 561)	99,4 (149)
Mikään laki ei kiellä kurittamista / Laki ei kiellä, mutta sellainen laki on valmisteilla = 1	1 (15)	0,6 (1)
<i>Ammattiavun tarve ja saaminen vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä</i>		
Ei ole koskaan tarvinnut apua = 0	73 (865)	46 (69)
On hakenut ja saanut apua ja kokenut sen auttavan = 1	13 (333)	19 (28)
Olisi tarvinnut apua, mutta ei ole hakenut/ on hakenut apua ja selvitys on käynnissä/ on hakenut apua, mutta ei ole saanut sitä / on saanut apua, mutta ei kokenut sen auttavan = 2	13 (333)	35 (52)
<i>Stressi (työstä, lapsesta tai yleisestä elämäntilanteesta johtuva)</i>		
Ei = 0	66 (1 684)	42 (63)
Kyllä = 1	34 (881)	58 (87)
<i>Väsymys edellisen lapsen kanssa tulleen erimielisyyden yhteydessä</i>		
Ei = 0	38 (980)	29 (43)
Kyllä = 1	62 (1 586)	71 (106)
<i>Alkoholin tai huumeiden käyttö edellisen lapsen kanssa tulleen erimielisyyden yhteydessä</i>		
Ei = 0	0,2 (2 561)	100 (0)
Kyllä = 1		
<i>Kokemus parisuhdeväkivallasta viimeisen vuoden aikana</i>		
Ei = 0	94 (2 415)	94 (140)
Kyllä = 1	3 (81)	3 (5)

si selittäjäksi nousi ammattiavun saaminen vanhemmuuden ongelmiin. Niillä vanhemmilla, jotka eivät ole ongelmista huolimatta hakeneet apua, ja niillä vanhemmilla, jotka ovat apua hakeneet, mutta kokivat, ettei apu auttanut tilannetta, oli 2,6 kertaa suurempi todennäköisyys käyttää lapsensa vakavaa väkivaltaa kuin äideillä, jotka eivät kokeneet tarvitsevansa apua. Apua saaneiden ja sen riittäväksi kokeneiden äitien sekä äitien, jotka eivät olleet tarvinneet apua, välillä ei sen sijaan ollut eroa.

Kuritusväkivaltaa, stressiin ja avun hakemiseen liittyvät tekijät ennustivat vakavan väkivallan käyttöä siis parhaiten. Missä ovat sosioekonomiset tekijät? Kuten sanottu, muuttujat lisättiin analyysiin

kolmessa eri ryhmässä. Kun malliin lisättiin ensin perheeseen liittyvät tekijät, joiden joukossa olivat myös sosioekonomiset muuttujat, jotkut perhettä ja lasta kuvaavat tekijät nousivat merkittäviksi lapsiin kohdistuvan vakavan väkivallan ennustajiksi. Näitä olivat esimerkiksi lasten määrä perheessä, vanhempien huoli taloudellisesta tilanteesta sekä lapsen erityistarpeet. Mutta kun malliin lisättiin äitiä ja vanhemmuutta kuvaavat tekijät, näiden merkitys muuttui tilastollisesti merkityksettömäksi. Paino on sanalla *tilastollisesti*: emme kiistä sitä, etteivätkö tämäntyyppiset tekijät olisi yhteydessä väkivallan käytön riskiin, mutta tämän analyysin mukaan perheen dynamiikkaa ja vanhemmuutta kuvaavat tekijät ”syövät” niiden mer-

Taulukko 2. Äitien vakavan väkivallan käytön selittäjät, OR riskikerroin, 95 % luottamusväli.

Selittävät muuttujat	OR	OR	95 %	95 %
	Ensimmäinen malli	Lopullinen malli	luottamusväli Ensimmäinen malli	luottamusväli Lopullinen malli
<i>Perheeseen liittyvät tekijät</i>				
Lasten määrä (mitä enemmän lapsia...)	1,10		,96–1,27	
Parisuhde (yksinhuoltaja)	,91		,54–1,52	
Huoli taloudellisesta tilanteesta (huolia)	1,24		,79–1,95	
<i>Lapsen liittyvät tekijät</i>				
Ikä				
0–2 (vertailuluokka)				
3–6	,83		,49–1,43	
7–12	,61		,33–1,13	
Sukupuoli (tyttö)	1,26		,85–1,88	
Erytistarpeita (on)	1,36		,84–2,21	
Pitkäaikaissairaus/vamma (on)	1,10		,67–1,83	
<i>Äitiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät</i>				
Äidin ikä (mitä vanhempi...)	,97		,94–1,01	
Koulutus (matala koulutus)	1,19		,63–2,25	
<i>Työtilanne</i>				
Töissä/opiskelee (vertailuluokka)				
Vanhempainvapaalla, kotiäiti	1,28		,78–2,11	
Työtön, sairausloma, eläke	1,65		,76–3,59	
Kokemukset kuritusväkivallasta	2,39	2,45	1,47–3,86	1,55–3,88
Kuritusväkivallan hyväksyminen	1,34		,92–2,07	
Kuritusväkivallan käyttö	10,92	11,14	5,59–21,34	5,95–20,87
<i>Ammattiapua vanhemmuuden ongelmiin</i>				
Ei ole koskaan tarvinnut apua (vertailuluokka)				
On saanut apua	1,37	1,26	,78–2,41	,74–2,17
Ei ole saanut apua, vaikka on tarvinnut	2,41	2,55	1,52–3,80	1,66–3,90
Stressi	1,88	1,84	1,22–2,90	1,24–2,73
Väsymys	,78		,16–1,50	
Parisuhdeväkivalta	,49		,50–1,21	

kityksen allensa. Se, että äidillä on stressiä ja tarvetta ammattiapuun vanhemmuuden kysymyksissä, voi alun perin johtua esimerkiksi taloudellisista huolista tai lapsen sairaudesta tai lasten määräästä, mutta nämä tekijät itsessään eivät ole suoraan väkivallan riskin aiheuttajia vaan se kokemus (esimerkiksi stressikokemus), joka niistä äidille aiheutuu. Myös se, että äiti ensin tukistaa lastaan, voi johtua stressistä tai lapsen rasittavuudesta, mutta se tukistus äidin käyttäytymisen muotona nostaa riskiä vakavampaan väkivaltaan turvautumiseen jopa yksitoistakertaisesti. Tulos antaa viitteitä myös siitä, että myös tässä ilmiössä pätsisi niin sanottu porttiteoria, eli lievemmistä teoista siirtytään helpommin vakavampiin tekoihin.

Mitä nämä tulokset tarkoittavat palvelujärjestelmän näkökulmasta?

Edellä kuvattu äitien itseilmoittaman väkivaltakäyttämisen luonne on huolestuttavalla tavalla samansuuntainen kuin ne ajankohtaisanalyysit, jotka ovat valottaneet väkivaltaan kohdistuvien palveluiden vähäisyyttä ja sattumanvaraisuutta. Ensinnäkin tulokset tuovat näkyviin sen, että äiteinä lapsiaan kohti väkivaltaisesti käyttäytyvät naiset ovat itse kokeneet omassa lapsuudessaan väkivaltaa. Tästä voi päätellä, että omia väkivaltakokemuksia ei ole käsitelty niin, etteivätkö ne olisi edelleen läsnä naisten omassa äitiydessä. Tätä voi pitää osaltaan osoituksena siitä, että näitä kokemuksia terapeuttisesti työstäviä palveluita ei ole joko ollut tarjolla, ne eivät olleet vaikuttavia tai niitä ei ole syystä tai toisesta käytetty. Tutkimuskirjallisuuden mukaan lapsuuden aikaisiin väkivaltakokemuksiin voidaan kuitenkin vaikuttaa. Traumatisoivia kokemuksia kognitiivisesti työstämällä on päästy hyviin tuloksiin vielä vuosia, jopa vuosikymmeniä väkivaltakokemusten jälkeen (ks. mm. Taylor & Harvey 2010). Toiseksi tulokset tuovat näkyviin sen, että palveluita, jotka auttaisivat väkivaltaisesti lapsiaan kasvattavia äitejä, ei ole aukottomasti tarjolla. Tästä kertoo äitien kokemukset palveluiden hakemisesta ja palveluiden kohdentumattomuudesta.

Luemme edellä mainittuja tuloksia siitä näkökulmasta, että äitien lapsiinsa kohdistamalla väkivallalla olisi oltava sijaa niin terapeuttisissa ja selvittelevissä kuin lasta suojelevissa palveluissa. Äitien itseilmoittama tieto valottaa palveluiden heikkoa osuvuutta heidän tarpeidensa kannalta. Tätä

näkemyistä ei tule väheksyä, vaikka rinnalla tulisi arvioida lasten suojelutarpeisiin vastaaminen ja yhteiskunnan ei-hyväksymisen osoittaminen selvittelevien palveluiden kautta. Suojelu ja sanktiointi ovat jälkikäteisiä, reaktiivisia tekoja. Jos väkivaltaa pyritään vähentämään, tarvitaan proaktiivisia toimia.

Proaktiivisissa toimissa on tärkeää tunnistaa äitiyteen liittyvää ambivalenttius: äitiys voi sisältää niin huolehtiva kuin destruktiivisia piirteitä (Krane & Davies 2007). Kyselytutkimus osoitti, että äidit ovat valmiita kertomaan väkivaltaisista kasvatuksesta. Pidämme tätä osoituksena äitiyden ambivalenttisuuden tunnistamisesta. Tämän ristiriitaisuuden tunnistamisen tulisi ulottua myös palveluihin. Se on merkittävä haaste, koska se merkitsee tasapainottelua äidin esiintuoman ristiriitaisen äitiyden sekä lasten tarpeiden ja oikeuksien välillä. Missä on se raja, joka määrittää sen, missä kohdassa äitiyden destruktiiviset muodot ovat liikaa lapsen kannalta? Jos raja pidetään siinä, että mitkään destruktiiviset teot eivät ole hyväksyttäviä kuten lainsäädäntö tällä hetkellä antaa ymmärtää, tulee kiireellisesti vahvistaa ja kehittää väkivaltatyön toimintakäytäntöjä. Pelkkä tiedonkulku viranomaisten välillä ei riitä vaan tarvitaan sisällöllisesti vahvoja palveluita, joiden avulla äidit saavat keinoja ei-väkivaltaiseen kasvatukseen ja joissa lapsilla on oikeus väkivallattomaan kasvuympäristöön. Jos lasta tarvitsee suojella äidin väkivallalta, pitää varmistaa, että suojelua ei toteuteta tavalla, jolla on väkivaltaisia, lapsen kokemuksia huomioonottamattomia piirteitä. Lähisuhdeväkivallan kokemukset eivät saa toistua rakenteellisena, heikkojen tukitoimien aikaansaamana väkivaltana.

Samalla on kuitenkin muistettava, että tämä kyselytutkimus ei kata kaikkia äitejä eikä tee kaikkea äitien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa näkyväksi. Lisäksi voi olla, että perheissä on sellaisia väkivaltaisia kasvatuskäytäntöjä, joita tämänkaltaisen kyselytutkimus ei lainkaan tavoita. Tämä rajallisuus on ominaista väkivallan tutkimiselle. Siksi myös palvelujärjestelmän kehittämisessä on tärkeää muistaa hiljainen ja vaiettu väkivalta, ja on kehitettävä menetelmiä sen tavoittamiseksi. Siksi tarvitaankin jatkuvaa herkistymistä ja kriittistä avoimuutta väkivallan erilaisille muodoille ja eri toimijoiden tarpeille ja oikeuksille niin tutkimuksessa kuin äitien, isien ja lasten parissa tapahtuvassa työssäkin.

KIRJALLISUUS

- Clément, Marie-Ève & Bouchard, C: Predicting the use of single versus multiple types of violence towards children in a representative sample of Quebec families. *Child Abuse & Neglect* 29 (2005): 10, 1121–1139.
- DiLauro, Michelle Deninno: Psychosocial factors associated with types of child maltreatment. *Child Welfare* 83 (2004): 1, 69–99.
- DiScala, Carla & Sege, Robert & Li, Guohua & Reece, Robert: Child abuse and unintentional injuries: A 10-year retrospective. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 154 (2000): 1, 16–22.
- Ellis, Lee & Hartley, Richard D & Walsh, Anthony: Research methods in criminal justice and criminology. New York: Rowman & Littlefield Publishers, 2010.
- Ellonen, Noora & Salmi, Venla: Poly-victimization as a Life Condition: Correlates of Polyvictimization among Finnish Children. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* (2011): 1, 20–44.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja: Hesitation as a system response to children expose to violence. *International Journal of Children's Rights*, 2014.
- Ellonen, Noora: Kurin alaiset. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 103. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2012.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusjulkaisunantoja 87. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2008.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2014.
- Finkelhor, David & Hamby, Sherry & Ormrod, Richrad & Turner, Heather: The juvenile victimization questionnaire: Reliability, validity and national norms. *Child Abuse & Neglect* 29 (2005): 4, 383–412.
- Heinonen, Anna & Ellonen, Noora (2013): Are children with disabilities and long-term illnesses at increased risk of disciplinary violence? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14 (2013): 2, 172–187.
- Helweg-Larsen, Karin & Schutt, Nina Maria & Larsen BØving Helmer: Unges trivsel År 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb og vold i barndom og tidlig ungdom. Kööpenhamina: Statens Institut for Folkesundhed och Syddansk Universitet KØbenhavn, 2009.
- Honkatukia, Päivi: Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Tutkimuksia 252. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2011.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora: Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2010.
- Hurtig, Johanna: Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino, 2013.
- Husso, Marita & Virkki, Tuija & Holma, Juha & Notko Marianne & Laitila Aarno: Väkipollan kohtaanisen käytännöt ja kehittämiprojektien sudenkuopat. Teoksessa Riitta Haverinen & Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino 261–282, 2014.
- Janson, Staffan & Jernbro, Carolina & Långberg, Bodil: Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning. Karlstad: Stiftelsen Allmänna Barnhuset ja Karlstad University, 2011.
- Kivivuori, Janne: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–1998. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 161, 1999.
- Kivivuori, Janne: Rikollisuuden syyt. Helsinki: Nemo, 2008.
- Krane, Julia & Davies, Linda: Mothering under difficult circumstances: challenges to working with battered women. *Affilia* 22 (2007): 1, 23–38.
- Kuoppamäki, Sanna-Mari & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora: Physical violence against children and adolescents reported to the police. Discrepancies between Register-based Data and Child Victim Survey. *Violence and Victims* 26 (2011): 2, 257–268.
- Laine, Terhi: Turvakodit Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010): 2, 194–202.
- Laitinen, Merja: Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino, 2004.
- Lauritsen, Janet & Sampson, Robert & Laub, John: The link between offending and victimization among adolescents. *Criminology* 29 (1991): 265–292.
- Miller-Perrin, Cindy & Perrin, Robin: Child maltreatment: An introduction, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2007.
- Nair, Prasanna & Schuler, Maureen & Black, Maureen & Kettinger, Laurie & Harrington, Donna: Cumulative environmental risk in substance abusing women: Early intervention, parenting stress, child abuse potential and child development. *Child Abuse & Neglect* 27 (2003): 9, 997–1017.
- Newton, Alice & Vandeven, Andrea: Update on child maltreatment with a special focus on shaken baby syndrome. *Current Opinion in Pediatrics* 17 (2005): 2, 246–251.
- Ojuri, Auli: Väkipollan naisen elämän varjona: tutkimus parisuhdeväkipollan kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2004.
- Peltonen, Kirsi & Ellonen, Noora & Pösö, Tarja & Lucas, Steven: Mothers' self-reported violence towards their children: A multifaceted risk analysis. *Child Abuse & Neglect* (2014): 12, 1923–1933.
- Perälä, Marja-Leena, Salonen, Anne, Halme, Niina ja Nykänen, Sirpa: Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Raportti 36. Helsinki: THL, 2011
- Ricci, Lawrence & Giantris, Amy & Merriam, Phyllis

- Hodge, Sandra & Doyle, Tim: Abusive head trauma in Maine infants: medical, child protective, and law enforcement analysis. *Child Abuse & Neglect* 27 (2003): 3, 271–283.
- Sprang, Ginny & Clark, James & Bass, Stephanie: Factors that contribute to child maltreatment severity: a multi-method and multidimensional investigation. *Child Abuse & Neglect* 29 (2005): 4, 335–350.
- Straus, Murray & Hamby, Sherry & Finkelhor, David & Moore, D. & Runyan, Des: Identification of Child Maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales: Development and Psychometric Data for a National Sample of American Parents. *Child Abuse and Neglect* 22 (1998): 4, 249–316.
- Taylor, Joanne E & Harvey, Shane T: A meta-analysis of the effects of psychotherapy with adults sexually abused in childhood. *Clinical Psychology Review* 30(2010): 6, 749–767.
- Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti 2013. Raportteja ja muistioita 19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013.
- Whipple, Ellen & Webster-Stratton, Carolyn: The role of parental stress in physically abusive families. *Child Abuse & Neglect* 15 (1991): 3, 279–291.
- Wolfner, Glen & Gelles, Richard: A profile of violence toward children: A national study. *Child Abuse & Neglect* 17 (1993): 2, 197–212.
- 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat: Selvityksiä ja ohjeita 32. Helsinki: Oikeusministeriö, 2013.

TIIVISTELMÄ

Noora Ellonen & Tarja Pösö & Kirsi Peltonen: Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Kyselytutkimuksen tulosten pohdintaa

Äitien väkivaltainen käyttäytyminen lasta kohtaan on tutkimuksessa perinteisesti liitetty äidin ja perheen matalaan sosioekonomiseen asemaan. Suomalaisen kyselytutkimuksen tulokset osoittavat, että näin ei kuitenkaan ole. Äitien vakavaa väkivaltaista käyttäytymistä ennustaa ennen kaikkea äidin omat väkivaltakokemukset lapsuudessa, lievemmän väkivallan käyttö omaa lasta kohtaan sekä epätydyttävät palvelukokemukset. Tämän puheenvuoron tavoitteena on tuoda analyysin tulokset suomalaisen väkivaltatyön tueksi.

Analyysi perustuu 0–12-vuotiaiden lasten vanhemmille suunnattuun vuonna 2011 kerättyyn kyselytutkimukseen (N = 3 170). Tutkimuksen otos muodostettiin 0–12-vuotiaista lapsista, joten aineisto on edustava otos alle 13-vuotiaista lapsista, vaikka vastaajana toimivat lasten vanhemmat. Kyselyn vastausprosentti oli 53. Tässä analyysissä keskitytään äiteihin, joita aineistossa oli yhteensä 2 768. Tähän analyysiin otettiin mukaan ne, jotka ovat vastanneet kaikkiin väkivaltaa koskeviin kysymyksiin. Analyysissa on siten mukana 2 716 äitiä.

Äidin väkivaltaista käyttäytymistä kysyttiin Conflict Tactic Scaleen perustuvalla muunnoksella. Vakavaksi väkivallaksi luokiteltiin lapsen läimäisy, lyöminen, potkaiseminen, nyrkillä lyöminen, lapsen lyöminen esiinellä tai sen yrittäminen, pureminen ja lapsen ravistelu

alle 2-vuotiaiden osalta. Teoista muodostettua summa muuttujaa selitettiin 20:llä perheeseen, lapseen sekä äitiin ja vanhemmuuteen liittyvällä tekijällä logistisen regressioanalyysin avulla. Tulosten mukaan jotkut perhetä ja lasta kuvaavat tekijät nousivat merkittäviksi lapsiin kohdistuvan vakavan väkivallan ennustajiksi silloin kun ainoastaan ne sisällyttiin analyysiin. Mutta kun malliin lisättiin äitiä ja vanhemmuutta kuvaavat tekijät, näiden merkitys muuttui tilastollisesti merkityksettömäksi. Merkittäviksi selittäjiksi nousivat vanhemmuutta kuvaavat tekijät. Merkittävimmäksi riskitekijäksi nousi se, että äiti käyttää myös lievempiä väkivallan muotoja lapseensa (OR = 11). Äidin omat kokemuksen väkivallasta lapsuudessa lisäsi niin ikään vakavan väkivallan käytön riskiä (OR = 2.5). Myös ammattiavun saaminen vanhemmuuden ongelmiin osoittautui merkittäväksi selittäjäksi. Vanhemmilla, jotka eivät ole ongelmista huolimatta hakeneet apua, ja vanhemmilla, jotka kokivat saamansa avun riittämättömäksi, oli 2,6 kertaa suurempi todennäköisyys käyttää lapseensa vakavaa väkivaltaa kuin äideillä, jotka eivät kokeneet tarvitsevansa apua.

Tulokset asettavat haasteita palvelujärjestelmällemme. Äitiyden ristiriitaisuuden ja lasten oikeuksien välisen jännitteen tunnistaminen edellyttää palveluita, jotka samanaikaisesti tarjoavat aiempaa enemmän kanavia äideille käsitellä omia lapsuuden väkivaltakokemuksia ja vahvistaa väkivallatonta kasvatusta sekä lapsille riittävää suojelua väkivallalta.